

Dr K. MIKLÍK C. SS. R.

ČETBA KNIH S HLEDISKA MORÁLNÍHO A KANONICKÉHO

Dr K. MIKLÍK C. SS. R.

ČETBA KNIH S HLEDISKA MORÁLNÍHO A KANONICKÉHO.

I.

ČETBA KNIH S HLEDISKA MORÁLNÍHO.

§ 1! Obecná úvaha o vlivu četby a její důsledky.

Řekneme-li, že každá kniha, ať dobrá či špatná, má vliv na lidského ducha, narazíme často na odpor těch, kdož se považují za katolíky dobré nebo dokonce za výborné a kteří mají za to, že vliv knihy je přeceňován, že Index je zastaralá věc, že pěstitelé umění a kultury nejsou Indexem vázáni a že jest lépe o těch věcech mlčeti než mluvit.

Proti tomu pravím stručně, že **každá kniha má vliv na ducha, dobrý nebo špatný.** To mohu dokázati staletou zkušeností i vlastním pozorováním lidí. To by tedy mohlo stačiti, neboť takovou zkušenost už nemusíme ničím dokazovati. Proto platí: Na každém člověku, který četl pozorně ty neb ony knihy, je zřejmý patrný, že přes všechnu svobodnou vůli, kterou uplatňoval vůči četbě, je znáti souhrn toho, co četl, a že by se byl jeho duch ve velkých nebo malých liniích utvářel jinak, kdyby byl četl knihy jiné nebo kdyby je byl četl jiným způsobem.

Avšak i bez zkušenosti můžeme bezpečně dojít k závěru, že knihy mají vliv na ducha. Fysický zákon, můžeme dokonce říci metafysický zákon, o kterém lidé málo vědí, jest, že každá věc hmotná, ať živá či neživá, ať rozumná či nerozumná, prochází-li nějakým jiným prostředím, a kdyby to bylo i jen pouhým vzduchem, nutně za sebou zanechává účinek na toto prostředí, jako zase sama nutně podléhá vlivu onoho prostředí, i když ten vliv není patrný lidskému smyslu, neboť jest různě veliký podle růz-

ných zákonů hmoty. Zrovna tak jako ve světě fyzickém, můžeme se domnívat, že onen zákon platí aspoň obdobně i ve světě duchovním, zvláště když povážíme, že i v člověku je jedna podstata hmotná a že autor knihy jest rovněž člověk, právě tak jako kniha sama pozůstává z objektivního ducha a hmotného obalu.

Mimo tuto úvahu můžeme připustiti ještě jinou. Jsme-li právem proti nauce, že člověk je determinován k tomu, aby chtěl to či ono, čili že nemůže za to, rozhoduje-li se tak či onak, a hájíme-li svobodnou vůli v člověku, to jest, že se může přes všechny pohnutky pro nebo proti rozhodnouti pro nějaký čin nebo opominutí, musíme přesto uznati, že člověk činí své rozhodnutí pod vlivem pohnutek, i když ví a cítí, že by se mohl také rozhodnouti proti kterékoliv určité pohnutce. Není pochyby o tom, že tyto rozmanité pohnutky jsou poskytovány člověku životem a okolnostmi, vlastním subjektem i jeho modifikacemi. Nuže, kniha podává všechny ty pohnutky, které jsou obsaženy v životě, nebo je vyvolává z našeho nitra.

Můžeme však své thesi přispěchati na pomoc také s jiného konce. Morální theologie neuznává v lidském životě konkrétních činů, ať vnějších či vnitřních, které by byly lidské, to jest vědomé, a přitom indiferentní, to jest ani dobré ani zlé. Čte-li tedy člověk knihu, buď činí něco dobrého čili počestného, nebo činí něco špatného čili nepočestného. Spisuje-li člověk knihu, buď činí objektivně dobrou věc nebo špatnou věc. Toto pravidlo platí při vší komplikovanosti našeho jednání, při vší souhře vlivů, úmyslů a rozhodnutí. I kdybychom připustili, že kniha sama o sobě je mrtvá věc a že teprve čtení knihy je rozhodující, pak přece nezbude než uznati, že ten člověk, který píše, má právě takový vliv na člověka, který čte, jako má člověk mluvící svým jazykem vliv na člověka, který ho poslouchá svýma ušima. Není ostatně možno, aby se lidé mýlili v principu, když říkají o knize: to je kniha dobrá, to je kniha špatná, to je krásná kniha, to je ošklivá kniha. Je možno, že se mýlí v konkrétním případě, protože mají pokažený vkus umělecký nebo morální, ale bouřili bychom se proti tomu, kdyby se nám řeklo, že v žádném případě nemůžeme nazvati knihu dobrou nebo špatnou.

A připustme nakonec, že by mohla existovat nějaká kniha ani dobrá ani špatná. I kdybychom to připustili, pak by bylo vždycky ještě třeba věděti, že jde právě o takovou knihu. Čeho bychom tím dosáhli? Nanejvýš toho, že bychom vedle knih dobrých mohli čísti také knihy lhostejné. Tedy špatné by bylo třeba i tak vylučovati, je-li nějaký prostředek na to, aby se vyloučiti mohly. Kdo však by mohl a směl čísti lhostejné knihy, když nikdo na světě nemá čas, aby přečetl všechny knihy dobré? Čísti knihy, jež ne-

jsou nijaké, jež nemají vůbec žádný vliv, ani dobrý ani špatný — taková věc nemůže býti dobrá a nelze ji obhájití ani tou nejvolnější morálkou, která má aspoň poněkud křesťanský charakter, ano i která pracuje jen se zdravým rozumem.

Že by byl Index zastaralý, to není žádné dogma. Že však Církev je neomylná v chránění Kristovy víry a že tudíž Index je opatření moudré, to je dogma. O tom, kdo je Indexem vázán, rozhodují ustanovení církevní autority nebo přirozený zákon. Omlouvá-li umělecký zřetel od zákonů indexových či nikoliv, jest otázka morální a bývá také v morálkách řešena. Kromě toho však třeba zásadně připamatovati, že dílo není ani umělecky hodnotné, je-li po stránce mravního dobra nebo pravdy vůbec vadné. Není možné uznati nějakou absolutní estetiku, jež nebere zřetel ani na Boha, ani na pravdu, ani na dobro. Jestliže není dovoleno jednotlivci myšlenkové cizoložství (Mt. 5, 28), není dovoleno všem kochati se (v literatuře) v cizí krásě všech. Publikum nemá práva manželů vůči všem mužům a všem ženám. A nemá-li jednotlivec právo pomlouvatí někoho soukromě, nemá spisovatel právo pomlouvatí historickou osobu nebo instituci veřejně. Každý jiný názor je perversní, a je-li dosti obecný, je to známkou hluboké zkaženosti obecné.

Jsou tedy špatné především ty knihy, které projevují zálibu ve lži, v hříchu, nespravedlnosti. Špatné jsou ty knihy, které mají úmysl pokoušeti, sváděti a přesvědčovati o zlém, protože podle tohoto cíle jest vytvořena celá kniha, která je prostředkem k dosažení určitého cíle. Jestliže pojetí, zaměření, základní tón knihy jsou v celku nebo v podstatné části špatné, to jest je-li autor špatný ve své knize, pak není možno říkati, že kniha jest bez vady. Čísti takovou knihu znamená schvalovati činy a vlastnosti autorovy nebo býti v nebezpečí mravního svodu. Prvé i druhé je zlo, za jehož vyhlazení se modlíme v páté a šesté prosbě Otčenáše, a je-li vedle tohoto zlého při čtení knih ještě nějaké jiné zlo menší, pak jistě patří do sedmé prosby Otčenáše na první místo.

Z této poslední úvahy vyplývá druhá, a to již praktická zásada o knihách: že **existuje — arci se zřetelem ke stavu a ke stupni vzdělání — povinnost informovati se o dobrých a špatných knihách** právě tak, jako existuje povinnost informovati se o způsobech ctnostného a mravného chování, pravém a závazném náboženství, nebezpečí urážky Boží a vlastního pádu, ztráty času a škodlivé roztržitosti. Kdo by popíral, že existuje taková povinnost, byl by brzy hotov ve všemi mravními příkázáními, protože otevře cestu jejich přestupování. Obviní také ze lži Písmo, které praví: Kdo miluje nebezpečí, zahyne v něm. Octne se také v rozporu s autoritou církve, což není nic menšího, než že bude podezřelý z ka-

cířství a bude mít k němu opravdu blízko. Jestliže lze snadno odůvodnit závazek znáti knihy špatné, pak lze podobně odůvodnit i potřebu znáti knihy dobré. Lásky k vlastnímu zdokonalování, zájem o zdokonalení bližního, čest Boží a dobré využití drahocenného času, to jsou dostatečně silné důvody také pro získání vědomostí o tom, které knihy jsou dobré, velmi dobré a výborné, podle toho, jak je kdo povolán k spravedlnosti prvního, druhého nebo třetího stupně.

Odmítáme námitku, že se také jinde nestaráme předem o nebezpečí, nýbrž teprve tehdy, když je nablízku; neboť nebezpečí ze špatné četby je nablízku skutečně předem. Je právě tak blízké jako nebezpečí utonutí v řece, jejíž hloubky neznám a kterou bych rád přebrodil, poněvadž neumím plavat. Nesmím na sebe vzít risiko utopení, nejde-li o věc tak důležitou a svatou, že jsem pro ni povinen nasadit i život. Ve špatných knihách se utopilo mnoho lidí a nic jim nepomůže, že se vydávali jen do nebezpečí pravděpodobného.

Nesprávnou se jeví i výmluva, že je možno číst špatnou knihu jen pro její krásný styl. Soudím, že tomu tak není, i když prozatím odezíráme od pravidel indexových; soudím tak proto, že si myslím: Mohu přece číst pro krásný styl knihu dobrou. Knih královských, to jest dobrých, je ve světové literatuře tolik, že mi na ně nestačí celý život; proč bych musel chutnat krásný styl právě s hnojiště? Obávám se, že klamu sám sebe, udávám-li tento důvod pro svou uměleckou svobodu.

Řeknete, že někdo přece musí vyzvědět, je-li kniha dobrá či špatná a jakého stupně dosahuje tato dobrota nebo zloba. Odpovídám, že máte pravdu, protože jsou lidé, kteří umějí přeplavati řeku vlastními uměními nebo jsou dokonce zařizeni na to, že pomocí jistého náradí udrží vždy a za všech okolností hlavu nad vodou. Proto není v našich zásadách nic malicherného a neuváženého a právě tak není ani v samých pravidlech církevního práva nebo mravoučného bohosloví zapomenuto na žádnou rozumnou okolnost, která zasluhuje povšimnutí nebo výjimky.

Bude tedy třeba si osvojit **kanonické předpisy aspoň o zakázaných knihách, protože tuto mez znáti jest naprosto nutno.** Zmýlíme-li se v míře a stupni dobrého, nebude naše nehoda veliká. Byla by však veliká, kdybychom jakkoliv zemřeli, ať na ránu velikou či převelikou nebo na množství ran menších, nebo na mnoho ran smrtelných. Poněvadž pak právě tyto kanonické předpisy jsou haněny začasť jen proto, že se neví nejenom o jejich obsahu, nýbrž ještě méně o jejich smyslu, mám za to, že je třeba je probrati v celé jejich úplnosti a vyložiti je zcela zřetelně a jasně slovo od slova. Tento kanonický katalog lze nalézt v každém kapesním Kodexu (Codex Iuris Canonici, ve zkratce CIC). V něm jsou uplatněny

všechny principy katolické mravovědy. On jest pro katolická normou neodvolatelnou a také postačující. Nic v něm není vynecháno, na všechny náležitě dotazy je v něm odpověď dobrá a uspokojivá.

§ 2. Apologie Indexu čili seznamu knih zapověděných katolíkům Církví katolickou.

Mnoho lidí je přesvědčeno, že Index je omezením lidské svobody. Jest omezením škola, vězení, spolek, do něhož jsme se zapjali, slib, k němuž jsme se zavázali. Svoboda začíná totiž právě tam, kde začíná omezení, svoboda neomezená neexistuje a nemůže existovati nikde na světě. Jde tedy jen o to, abychom nebyli omezováni neprávem. Církevní Index však není nikterak z věcí, které omezují někoho neprávem. Církevní Index neomezuje pohany. Církevní Index neomezuje židy. Církevní Index neomezuje prakticky ani nekatolíky, kteří jsou pokřtěni na jméno Nejsvětější Trojice. Církevní Index omezuje všechny tyto třídy lidí jenom potud, pokud představuje zákon přirozený, patriarchální a křesťanský. Avšak ti, kdož se stali křtem v katolické Církvi členy katolické Církve, členy viditelnými, plnoprávními a dokonalými, ti všichni jsou podrobeni a zůstanou vždycky podrobeni zákonům Indexu stejně jako všem ostatním zákonům Církve, která je porodila pro věčný život a která je jediná schopná jim dáti věčný život.

Ti, kteří odpadli od katolické Církve, a mnozí z těch, kteří říkají, že neodpadli, brojí proti církevnímu zákazu špatných knih. Práví, že se nedají omezovati ve svém poznání, a nejsou proto nešťastní. Poznávají celkem málo věcí. Poznávají jen, pokud mají na něco čas, dostatek bystrosti a čisté oko; ostatního nepoznávají, i kdyby chtěli. Jsou tedy omezováni ve svém poznání, ať chtějí či nechtějí. Říkají však, že se sice podrobují nutnosti, ale že se nepodrobují vůli cizí. Že se podrobují přirozenosti a jejím omezením, čili že se podrobují Přírodě, protože je slepá a nesnese odporu. Člověk svobodný se však nepodrobuje slepé nutnosti, nýbrž Vůli, která způsobuje nutnosti. Podrobuje se bytosti rozumné, nikoliv slepé; poslouchá rozumně, ať jest kdokoliv ten, jehož rozkazům a sankcím nemůže uniknouti. Právě tak rozumně poslouchá ten, kdo poslouchá Indexu.

Kdo dal Církvi právo omezovati člověka? — Ten, kdo dal přírodě moc omezovati člověka a kdo dal jiným lidem právo i moc člověka omezovati! Lidé nás omezují mnohonásobně v poznání, vědění i poučování druhých. Stát nás omezuje, prospěch nás omezuje, závist nepřátel nás omezuje, členství a příslušnost k stranám a spolkům nás omezuje. Nebráníme se příliš těmto omezením, ačkoliv jest často otázka, zda nás tyto věci a instituce omezují

rozumně nebo zdali nás vůbec mají právo omezovati.⁵ Říkáme, že se podřizujeme občanským zřízením pro pokoj a pořádek a že to nikterak nebrání našemu pokroku a naší osvětě. Záleží tedy na tom, zdali má také Církev právo nás omezovati, a na tom, znamená-li Index omezování pokroku. A tu je zřejmo, že Církev právo nás omezovati má a že toto omezování je mnohem více prospěšno než škodlivé. Prospěch je absolutní, škoda relativní.

Je totiž jisto, že každá početná organizace má právo bránit všemu, co je schopno ji ohrozit a jí uškodit. Církev katolická jest přese všechnu neomylnost těch, kdo to popírají, společnost velmi dobrá a jako taková má právo určovat podmínky členství a povinnosti členů. Mezi těmito povinnostmi, po případě podmínkami, jest i respektování Indexu čili seznamu knih, jichž čtení jest trvale nebo dočasně nebezpečné nadpřirozenému životu. Církev jakožto Učitelka lidstva má nepochybné právo knihy posuzovati, chváliti a odsuzovati; jest neomylná ve věcech víry a mravů a je mimo to nejvyšší vládkyně nad dušemi. Snou-li lidé snadno censuru státní, která bývá tvrdá a plná omylů, proč by nemohli snést censuru církevní, která se za jistých okolností mýlit nemůže a která i tam, kde se může mýlit a kde si počíná omylně, není vcelku neúčinná?

§ 3. Zásady katolické mravouky, týkající se nebezpečí z četby knih.

Mnozí špatní katolíci se domnívají, že předpisy kanonického práva nevážou jejich svědomí a že člověk, který se jimi neřídí, se nijak mravně neprohřešuje. Ačkoliv je toto domnění mylné věcně a nadto podezřelé z kacířství, bude dobře připomenouti takovým lidem jisté obecné zásady mravní i nebezpečí největších trestů, jimž se vystavují, nebudou-li respektovati zákony církevní, byť jen ve věci Indexu.

1. Nebezpečím hříchu — abychom začali základním pojmem — je všechno to, co k hříchu přivádí, ať je to pokušení či příležitost. Toto nebezpečí je vnitřní, pochází-li z příčiny, která jest v nás samých, jako je na př. špatné myšlení. Nebo je vnější, pochází-li z nějaké příčiny, která je mimo nás, na příklad z pohledu na jistou věc, z řeči, kterou posloucháme, z četby, které se oddáváme.

2. Toto nebezpečí je těžké, čili blížké, je-li s větší nebo menší morální jistotou spojeno s pádem do hříchu; jinak se jmenuje nebezpečím lehkým čili vzdáleným. Sluší se pamatovati, že něco je těžkým nebezpečím ke hříchu téměř pro všechny lidi, zatím co jiná věc může býti těžkým nebezpečím pouze pro někoho a jen ze zvláštních příčin osobních.

A) Jsme povinni pod těžkým hříchem se varovati toho, co jest pro nás těžkým nebezpečím těžkého hříchu. Ctnost se totiž nejen varuje pádu, nýbrž jest vůbec odvrácena od zla; kdo se tedy nevystřihá nebezpečí k hříchu, když může, sám sebe usvědčuje, že miluje nebezpečí, čili že miluje hřích sám. „Kdo miluje nebezpečí, zahyne v něm,“ praví Sirach (3, 27). Z toho plyne, že hřeší samým vydáváním se v nebezpečí i ten, kdo neupadne do hříchu, v jehož nebezpečí se vydával. Upadne-li však do něho, tvoří vydávání se do nebezpečí a spáchaný hřích vinu počtem jednu. Hřeší také těžce i ten, kdo se vydává zpočátku v nebezpečí lehké, ale předvídá, že toto nebezpečí vzroste v blízké a těžké, jak bývá na příklad u opilců, u milenců a pod.

B) Je dovoleno ze spravedlivé příčiny se vydati v blízké nebezpečí těžkého hříchu, užije-li se záruk, jimiž se nebezpečí těžké činí vzdáleným. Kdo se vydává v nebezpečí ze spravedlivé příčiny, nemiluje hřích, nýbrž onu dobrou věc, pro niž nebezpečí podstupuje; takový smí doufati v Boží pomoc, protože to není doufání opovážlivé. Spravedlivá příčina, o niž jde, musí býti tím větší, čím větší jest hřích a čím větší jest nebezpečí hříchu. Záruky a ochrany proti nebezpečí hříchu jsou dvojí: a) pevné předsevzetí nehešiti, b) užívatí tak silného prostředku milosti (svátostí a modlitby), jaký jest úměrný síle nebezpečí. Je-li tudíž pád do hříchu jistý, není dovoleno podstoupiti žádné nebezpečí, stejně jako není dovoleno ani s nejpevnějším předsevzetím podstupovati nebezpečí, chybí-li k tomu spravedlivá příčina.

C) Blízkého nebezpečí všedního hříchu nebo vzdáleného nebezpečí hříchu těžkého jsme povinni se varovati pod všedním hříchem, neomlouvá-li nás rozumná příčina. Je totiž jakási nezřízenost v tom, že někdo dělá věc neužitečnou, která je mimoto spojena ještě s jakýmsi nebezpečím hříchu. Avšak tak malého nebezpečí k hříchu, které se rovná pouhé možnosti zhřešiti, nejsme povinni se vystřihati; sice bychom musili, jak praví Apoštol, „vyjítí ze světa“ (I. Kor. 5, 10). Rozumnou pak příčinou, o níž je zde řeč, rozumí se už pouhá užitečnost a počestnost věci, z níž nějaké nebezpečí pochází, protože člověk žijící křesťansky jest dostatečně obrněn proti takovým nebezpečím a protože by jinak musil žíti v ustavičném strachu, že zhřeší.

3. Pro čtení knih, časopisů, novin a tiskopisů všeho druhu plynou z uvedených principů tyto důsledky:

A) Pokud jde o přirozený zákaz čtení, nezáleží na tom, jak velká jest kniha, nebo jak dlouhé je čtení, nýbrž jedině na tom, jak jest určitá četba komu nebezpečná vzhledem k jeho osobní slabosti. Záleží tedy na charakteru, stavu, vzdělání, okamžitém rozpoložen

(někdy třeba ustati a dále nečísti, jindy jen přerušiti nebo se posílit modlitbou) a podobně. Co jednomu neškodí, to druhého duchovně zabíjí. Často mohou čísti něco bez škody, ano i s užitekem manželé, zatím co svobodným je táž věc příčinou nebo příležitostí k těžkému hříchu. Spravedlivá příčina ke čtení těžce nebezpečných textů — není-li nebezpečí příliš veliké a je-li čtenář obrněn nadpřirozenými prostředky — jest nutnost nebo značná užitečnost. Tak jsou osvobozeni od přirozeného zákazu čtení — a v nedostatku času, potřebného k opatření dispense, i od zákazu kanonického — tito katolíci: kněží, profesori a jiní vychovatelé, apologeti, redaktoři, literární kritikové, historikové z povolání, censoři a podobně; někdy i studující, zejména vysokých škol; spisovatelé; adepti slovesného umění; ti, kteří si opatřují znalosti různých oborů jako podmínku pro budoucí úspěšné působení. Čtení novin však, třeba nespadá vždycky přísně pod kanonickou záповěď, je v případě, že jde o časté čtení novin špatných, zpravidla hříchem těžkým, poněvadž bývá přemnohým příčinou otupení náboženského a mravního citění, a nadto je pro většinu jich úplně zbytečné.

B) Pokud jde o **kanonický zákaz čtení**, dopouští se těžké viny ten, kdo čte tři až čtyři strany z místa, které jest těžce závadné buď svým obsahem, nebo svým způsobem podání, nebo asi třicet stran (při malém formátu asi šedesát stránek) té části knihy, o níž se ví, že není v jednotlivostech těžce nebezpečná. Co se týče přechovávání zakázané četby, platí pravidlo, že těžce hřeší ten, kdo četbu přechovává déle než měsíc. O několik dnů déle smí tisk podržeti ten, kdo očekává žádanou licenci nebo příležitost, aby odevzdal knihu tomu, kdo ji smí čísti nebo u sebe chovati.

II.

KANONICKÉ PŘEDPISY O ZAKÁZANÝCH KNIHÁCH.

§ 1. Index generální a speciální.

Mnozí nevzdělaní nebo nedovzdělaní katolíci či jinověrci se diví, že některé méně špatné knihy jsou na Indexu, zatímco tam chybí spousta jiných, daleko špatnějších knih. Zapomínají, že Církev má dvojí index zapovězených knih, totiž generální a speciální.

Knihy totiž mohou být zapovězeny buď zvláštními nálezy (dekrety), nebo trvalými zákony (ipso iure, „samým právem“).

A) **Zvláštními nálezy** zapovídají knihy: Svátá Stolicí, a to buď papež sám zvláštním apoštolským listem nebo Kongregace Svátého Oficia; dále všichni místní ordináři podle církevního práva; konečně sněmy církevní, pokud nechtějí vydávat zákon, nýbrž jen zákaz určitého autora a určitých děl.

Knihy této skupiny, pokud jsou zapovězeny Svátou Stolicí, jsou uvedeny v Indexu zakázaných knih (Index librorum prohibitorum), který obsahuje ovšem jen knihy zapovězené po roce 1600. O knihách zapovězených před tímto datem platí dřívější dekrety. Index vychází vždy po několika letech v novém vydání, doplněném o spisy, jež byly dány na Index v době, jež uplynula od posledního vydání. To je onen **speciální Index**, který se mívá nejčastěji, když se mluví o Indexu. Málokdo si uvědomuje, že vedle něho existuje ještě **Index generální**, obsahující všeobecné kanonické normy o zakazu knih, zapovězených ipso iure, samotným právem.

B) **Zákonem**, to jest **samým právem**, obsaženým v církevním zákoníku čili Kodexu, jsou zakázány celé určité třídy a druhy knih, ať už pocházejí od kohokoliv. Nevyjmenovávají se dopodrobna, takže v konkrétním případě se musí každý rozhodnouti poctivě podle svého vlastního svědomí nebo podle úsudku znalců, to jest theologů, kanonistů, odborníků v katolickém písemnictví, farářů, zpovědníků.

Všimneme si nyní podrobněji této druhé třídy zapovězených knih a oněch základních norem, které jsou uvedeny v jednotlivých zákonech církevního zákoníku. Pro přehlednost je rozdělíme na dvě skupiny — za prvé na předpisy o tom, kdo je účasten na záповědi knih, a za druhé na předpisy o tom, které druhy knih jsou zapovězeny.

a) Kdo je účasten na záповědi knih.

(Kánon 1395).

Právo a povinnost zapovídati knihy ze spravedlivé příčiny náleží netoliko nejvyšší autoritě církevní pro veškerou Církev, nýbrž i sněmům partikulárním a místním ordinářům pro jejich podřízené.

Od tohoto zákazu je možno se odvolati k Svaté Stolicí, avšak tak, že odvoláním není zákaz rušen.

Také opat samostatného kláštera nebo generál exemptního řádu může se svou kapitulou či radou zakazovati ze spravedlivé příčiny knihy svým poddaným; totéž mohou v krajním nebezpečí také jiní vyšší představení se svými řádcí, mají však co nejdříve věc oznámiti generálovi.

(Kánon 1396).

Knihy odsouzené Apoštolskou Stolicí jsou zapovězeny ve všech místech a v jakýchkoliv překladech.

(Kánon 1397).

Všichni věřící, obzvláště klerikové, hodnostáři církevní a ti, kdož vynikají učností, mají povinnost oznamovati místním ordinářům nebo Apoštolské Stolicí knihy, jež pokládají za nebezpečné; zvláště však se týká tato povinnost legátů Svaté Stolice, místních ordinářů a rektorů katolických universit.

Při udávání špatných knih je vhodné netoliko uvést titul knihy, nýbrž i co možná vyložití důvody; pro které se má podle udavatelova soudu kniha zakázati.

Ti, jimž se udání stalo, mají svatou povinnost zachovávatí v tajnosti jména udávajících.

Místní ordináři ať bdí sami, nebo kde je třeba, skrze schopné kněze nad knihami, jež se na jejich území vydávají nebo prodávají.

Knihy, které vyžadují důkladnějšího prozkoumání nebo při kterých se k spasitelnému výsledku zdá žádoucím rozsudek nejvyšší autority, nechť posílají ordináři k posudku Apoštolské Stolice.

(Kánon 1398).

Záповěď knihy působí, že kniha nesmí býti bez náležitého dovolení ani vydána, ani čtena, ani přechovávána, ani prodávána, ani překládána do jiného jazyka, ani jakýmkoliv jiným způsobem sdělována.

Kniha jakýmkoliv způsobem zakázaná nesmí býti znova vydána, leč by po učiněných opravách k tomu dal svolení ten, jenž knihu zapověděl, nebo jeho představený nebo zástupce.

(Kánon 1401).

Kardinálové svatě římské Církve, biskupové (i titulární) a ostatní ordináři nejsou vázáni církevním zákazem knih, ale jsou povinni při čtení dbáti pravidel opatrnosti.

(Kánon 1402).

Dovolení ke čtení knih, zapovězených samým církevním právem nebo výnosem Apoštolské Stolice, mohou udělit jiní ordináři toliko pro jednotlivé knihy a toliko v naléhavých případech.

Mají-li ordináři od Apoštolské Stolice všeobecnou pravomoc dovolovati svým poddaným přechovávání a čtení zapovězených knih, ať neudělují toto dovolení leč osobám vyzkoušeným a z rozumné a spravedlivé příčiny.

(Kánon 1403).

Kdo obdrželi apoštolské zmocnění k četbě a přechovávání zapovězených knih, nemají proto práva čísti a přechovávat jakékoliv knihy odsouzené od jejich vlastních ordinářů, leč by v apoštolském povolení byla výslovně dána moc čísti a přechovávat knihy zavržené od kohokoliv.

Kromě tohoto omezení jsou oprávnění čtenáři zapovězených knih přísně zavázáni chovati zakázané knihy tak opatrně, aby nepřišly do nepovolání rukou.

(Kánon 1404).

Prodáváči knih ať neprodávají, nepůjčují, nepřechovávají knih, jednajících úmyslně o oplzlostech; ostatních knih ať nenabízejí, leč by k tomu měli dovolení od Apoštolské Stolice, a ať je neprodávají leč lidem, o nichž mohou rozumně předpokládati, že je žádají zákonitě.

(Kánon 1405).

Dovolení od kohokoliv zjednané nevyjímá nikoho z přirozeného zákazu knih, jež jsou pro něho blízkým a osobním nebezpečím duchovní zkázy.

Místní ordináři a jiní duchovní správci ať varují včasně věřící před nebezpečím a škodlivostí nepravých knih, zvláště zapovězených.

b) Které druhy knih jsou zapovězeny.

Samým právem se zapovídají katolíkům ve smyslu pravidel, uvedených na začátku tohoto oddílu, tyto druhy knih (viz kánony 1385, 1391, 1399 a 1400):

1. **Vydání Písma svatého**, úplná nebo částečná, která nemají náležitého církevního schválení. To se týká jak originálů, tak starých

katolických překladů do jazyků národních, rovněž i poznámek a komentářů k těmto knihám. Pocházejí-li takové knihy od nekatolíků, jsou zapovězeny pro podezření a nedostatek ověřující známky bezpečnosti; jsou-li od katolíků, platí pravidlo, že na vydání Písma v jazyce národním **bez poznámek** nestačí Imprimatur ordinářovo, nýbrž že je třeba schválení Svaté Stolice.

Od tohoto zákazu jsou osvobozeni všichni klerikové a laikové, kteří se zabývají z vědeckých důvodů studii theologickými nebo biblickými a chtěli by užiti vydání Písma bez Imprimatur, jestliže toto vydání katolické nebo nekatolické je věrné a přesné a neútočí nikde na katolické dogmata.

2. Neaprobované knihy a knížečky jednající o nových zjeveních, zázračích nebo pobožnostech, i když jsou určeny jen pro soukromou potřebu.

(Knihy a knížečky nejsou listy, noviny a podobné tiskoviny; tyto sem náleží jen potud, pokud to jsou skutečně malá nebo velká pojednání. **Novost** může býti buď v předmětu nebo ve způsobu). Modlitební knížky, pokud neobsahují nové pobožnosti, jakož i ostatní všechny spisy katolíků, jednající jakkoliv o otázkách spadajících do oboru náboženství přímo nebo nepřímou a potřebující tudíž podle církevního práva úchvaly církevní, nejsou vyjímajíc právě uvedené dvě třídy pro pouhý nedostatek Imprimatur knihami zapovězenými.

3. Knihy kterýchkoliv spisovatelů katolických nebo nekatolických, šířící, to jest hájící nebo odůvodňující jakoukoliv kacířskou větu nebo rozkol; rovněž knihy, které se pokoušejí jakýmkoliv způsobem, výsměchem, důkazy přímými či nepřímými vyvracet samé základy náboženství, to jest nejenom předběžné pravdy náboženství přirozeného a jeho stěžejních sloupů, tak zvaných všeobecných principů, nýbrž i pravdy týkající se náboženství nadpřirozeného, jak se o nich jedná a jak jsou dokazovány v apologetice.

(K pojmu kacíře: **Kacíř** je ten, kdo popírá vědomě a zatvrzele aspoň jedno katolické definované dogma zevně a viditelně nebo kdo takovou pravdu považuje vědomě a zatvrzele za nejistou, nebo hájí větu, která je přímým protikladem dogmatu. — **Rozkolníkem** je v právu ten, kdo odpírá poslušnost římskému biskupovi nebo kdo odpírá býti ve společenství s církví obecnou nebo se svým vlastním biskupem, trvajícím v poslušnosti římského biskupa).

4. Knihy, které zúmyslně a značnou měrou („data opera“) napadají náboženství nebo dobré mravy. Při tom je lhostejno, jací jsou spisovatelé těchto knih; náboženstvím se míní náboženství přirozené i zjevené, mravy rovněž; jde-li o knihu, míní se taková, která projevuje tento hlavní účel a která mu věnuje značné místo a značnou pozornost; jde-li o noviny a časopisy, míní se takové, které napadají náboženství často a soustavně, nikoliv povrchně a jakoby

náhodně; musí býti zřejmý úmysl bojovati proti náboženství nebo dobrým mravům.

5. **Knihy jakýchkoliv nekatolíků, které jednají úmyslně a odborně o náboženství**, leč by bylo známo, že neobsahují nic proti katolické víře. Nekatolíci jsou všichni ti, kdo nejsou katolíky v církevním smyslu, třebaš tedy i pohané; výraz „úmyslně a odborně“ („ex professo“) značí totéž co „data opera“, čili „značnou měrou“; náboženství se mívá náboženství přirozené i nadpřirozené; slovo „knihy jedná“ se bere ve smyslu pojednání; k zákazu těchto knih stačí, i když mají jen sem tam něco proti správné víře, a není třeba, aby byly psány v duchu katolické Církvi nepřátelském. Nezávadnost katolické knihy náboženské může býti známa jak z prohlášení církevního úřadu, tak i ze svědectví hodnověrného soukromého učence.

6. **Knihy, které bojují proti kterémukoliv dogmatu katolickému nebo které jakékoliv z těchto dogmat zesměšňují.** Může se to díti buď pouhým popíráním dogmatu nebo snahou ukázati jeho nepravdivost; tím, že se pojednává o dogmatu satiricky, šprýmařsky, posměšně; stačí, že se dogma vystavuje jakýmkoliv způsobem posměchu.

7. **Knihy, které berou v ochranu bludy zavržené Svatou Stolicí.** Bludy se rozumějí na tomto místě nauky filosofické nebo náboženské, zavržené jako klamně či falešné; Církev je neomylná také v těchto věcech, ač nejde vždy o nauku, popírající dogma čili kacífskou, protože dogmatem katolické víry může býti toliko pravda od Boha zjevená, kdežto bludy odporují často jen důležitým pravdám přirozeným, jichž je třeba k prokázání zjevení.

8. **Knihy, které zlehčují bohopoctu.** Zákaz se týká jen těch knih, které zahrnují posvátný kult nadávkami a pomluvami těžkými a ve značnější míře, nikoliv letmo a povrchně.

9. **Knihy, které se snaží podvrátiti církevní kázeň.** To činí, kdo napadá hrubě církevní autoritu vůbec, pohnutky církevních představených, disciplinární zákony na příklad o celibátu, o Indexu a zapovězených knihách atd.

10. **Knihy, které úmyslně zahrnují hanobením církevní hierarchii, stav duchovní nebo řeholní.** K zákazu nestačí lehká a povrchní hana; ani se zákaz nevztahuje na knihy, které nehaní stav, nýbrž určité osoby; stačí však hanobení hierarchických stupňů, ať ordináčních, ať iurisdikčních.

11. **Knihy, které učí pověře, vykládání budoucnosti, zaklínání, čarování, vyvolávání duchů a jakýmkoliv věcem toho druhu, nebo které takové věci doporučují.** Pověra je každý nesprávný kult božstva pravého nebo kult božstva nepravého; vykládání budoucnosti

je každý druh věšteství; zaklínání je vzývání ďábla, aby byly poznány věci skryté; čarování a kouzelnictví je provozování věcí neobyčejných pomocí ďábla; vyvolávání duchů je jakýkoliv styk s duchy, aby byly poznány věci skryté.

12. Knihy, které prohlašují za dovolené věci souboj nebo manželskou rozluku, nebo které tvrdí, že sekty zednářské nebo jim podobné jsou užitečné a že nejsou nebezpečné Církvi nebo občanské společnosti. Tyto jiné sekty než zednářské se poznají podle toho, že kují pikle proti Církvi nebo společnosti, usilujíce o její zničení nebo podstatnou a zničující přeměnu.

13. Knihy, které pojednávají o věcech obscénních úmyslně a soustavně, o nich takto vypravují nebo jim učí. Sem patří knihy, které věnují všechno místo nebo větší část místa věcem oplzlým a necudným, pojednávajíce o nich, aby vzbudily chlípnost, referujíce o nich způsobem kluzkým a dráždivým nebo poučujíce o tom, jak se takové oplzlosti mohou prováděti. Spadají tudíž do zákazu veškeré spisy, kterým se říká pornografické, ale nikoliv nutně romány, které sice vypravují o nedovolených láskách, neprobírají však věci necudných schválně a odborně; tím méně sem patří díla vědecká z oboru anatomie, lékařství nebo chirurgie, které sice jednájí o předmětech kluzkých, ale vážně, vědecky a bez úmyslu pokoušeti nebo vydražďovati nižší stránku člověkovu; spisy tak zvaných klasiků podléhají stejnému pravidlu, a není-li purgovaného vydání, lze čísti tyto spisy jen z nutnosti (profesoři) a to s vyžádanou licencí nebo s použitím epikeje (mírného výkladu zákona v těžkých okolnostech).

14. Vydání knih liturgických, schválených Svatou Stolicí, bylo-li v nich něco změněno, takže nesouhlasí s autentickými vydáními, schválenými Svatou Stolicí. Změny se mohou týkati buď smyslu nebo pořadu; „concordat cum originali“ musí uděliti k přetisku místní ordinář, ale chybí-li toto potvrzení, je kniha zakázána jen tehdy, jsou-li v ní skutečně odchylky od autentického znění.

15. Knihy, šířící odpustky nepravé nebo Svatou Stolicí zavržené nebo odvolané.

16. Obrazy Krista Pána, Panny Marie, andělů a svatých nebo jiných služebníků Božích, tištěné jakýmkoliv způsobem, odporují-li církevnímu citění nebo církevním ustanovením. Nejsou tím míněny obrazy malované, plastiky, medaile a podobné, nýbrž jen tištěné obrazy; rovněž nejsou zakázány obrazy nebo obrázky vyhovující předpisům, ale nemající povinné Imprimatur. Příklad zakázaného obrázku: Duch svatý v lidské podobě nebo Duch svatý bez první a druhé osoby.

17. Knihy a obrazy i jakékoliv jiné výtvary ducha a umění, jež

jsou někomu blízkou příležitostí k duchovnímu pádu; od této zá-
povědi neosvobozuje ani žádná licence, ani dovolení, udělené
samým právem, a není z ní vyňata žádná osoba, důstojnost ani
hodnost.

§ 2. Tresty proti přestupkům kanonického zákazu knih.

Trestní zákoník katolické Církve se dotýká zapovězených knih,
jejich vydávání, rozšiřování, čtení a přechovávání hlavně a nejtí-
živěji v kánonu 2318. Tam se ustanovuje: „Vydavatelé knih od-
padlíků, bludařů, rozkolníků, které šíří a doporučují odpad, blud
nebo rozkol, a také ti, kteří takové knihy nebo jiné, jež byly
jmenovitě zakázány apoštolským listem, hájí nebo je bez náležitého
dovolení vědomě čtou nebo přechovávají, propadají, po uveřejnění
díla, bez dalšího nálezu klatbě, vyhrazené zvláštním způsobem
Apoštolské Stolici. — Autoři pak a vydavatelé, kteří bez náležitého
dovolení dávají tisknouti knihy Písma svatého neb poznámky či
výklady k těmto knihám, upadají samým tímto činem do klatby,
jež není nikomu vyhrazena.“

Církev pokutuje, jak vidno, nejvyšším trestem, to jest vyloučením
či vyobcováním takové zacházení se špatnými knihami, které je
zvláště nebezpečné obecnému dobru křesťanstva a které je zdrojem
a příčinou mnohých jiných hříchů těžkých a konečně věčné
záhuby lidských duší. Trest velké exkomunikace bez soudního
nálezu totiž připadá jen na tyto tři třídy přestupníků knižního
zákazu: a) na ty, kdož vydávají knihy notorických apostatů, here-
tiků nebo schismaticů, a to knihy, jež nejen obsahují nauky
apostatické, heretické nebo schismatické, nýbrž i hlásají čili pro-
pagují apostasi, heresi nebo schisma; b) na ty, kdo hájí pro-
pagační knihy notorických apostatů, heretiků nebo schismaticů,
nebo kdo hájí jiné knihy jakéhokoliv autora, zakázané ne pouze
od některé papežské kongregace a zařazené do Indexu mezi jiné
knihy, nýbrž jménem a titulem uvedené a zapovězené Apoštolskou
Stolicí zvláštním listem; c) na ty, kteří ten nebo onen druh právě
označených zapovězených knih čtou nebo přechovávají bez nále-
žitého dovolení, ačkoliv vědí o zákazu i o trestu.

Mezi vydavatele knih, stíhané trestem exkomunikace, patří v trest-
ním právu původce nebo držitel rukopisu nebo překladu, majitel
tiskárny, ten nebo ti, kdož nesou náklad na vytištění knihy, ten
nebo ti, kdož obstarávají prodej a rozšíření knihy. Ti všichni jsou
v právu považováni za stejné vinníky (kánon 2209, § 2). Neupadají
však do exkomunikace dříve, než je dílo vytištěno a dáno do
prodeje.

Mezi obhájce zapovězených knih patří ti, kdo se pokoušejí nauku
zapovězené knihy dokazovati, kdo ji doporučují nebo chválí (ASS

30, 526). Rovněž ti, kdo ji šíří, nabízejí na prodej, skrývají před církevními úřady, omlouvají. Prosti jsou trestu, kdo chválí jenom styl nebo učenost autora.

Čtenářem knihy není než ten, kdo čtenému rozumí. Jsou však čtenáři zapovězené knihy ti, kdož úmyslně a podle úmluvy poslouchají někoho, kdo takovou knihu čte. Jenom náhodný posluchač zapovězené knihy sice hřeší, souhlasí-li vnitřně s obsahem, avšak neupadá do exkomunikace. (Kánon 2195, § 1.) Přechovavačem knihy je ten, kdo svou nebo cizí knihu drží u sebe nebo kdo ji má u jiného, ale podržuje právo disposiční. Omluven je ten, kdo odevzdává knihu veřejné knihovně nebo těm, kdo ji mohou mít podle kánonu 1401, jakož i ten, kdo čeká na příležitost, aby ji odevzdal církevní vrchnosti.

Konečně sluší věděti, že se jménem knihy nerozumějí na tomto místě krátká pojednání nebo volné listy (S. Off. 21. 4. 1886), jistě však sešity časopisů, určené k tomu, aby tvořily svazek jednoho ročníku. (S. Off. 13. 1. 1892.) Rovněž nespádají pod exkomunikaci, ba ani pod zákaz knih spisy dávných heretiků, vydané ve velkých sbírkách od katolických učenců s vědeckým aparátem, nebo naučné slovníky vydané od nekatolíků a obsahující vedle jednotlivých zapovězených článků mnohé články dobré. Zato však spadá pod exkomunikaci kniha, která obsahuje třeba jen jednu heresi, o jejíž pravdivosti se notorický heretik pokouší čtenáře přesvědčiti.

Co se týče menší klatby, stanovené v kánonu 2318 na druhém místě, třeba si všimnouti, že se vztahuje jen na ty, bez nichž by kniha nemohla býti vytištěna a že se i tam předpokládá dokonané publikování díla. Neupadají však do klatby ti, kdož taková vydání Písma hájí, čtou, nebo přechovávají. Je tedy patrné, že jen nepatrná část zapovězených knih je ohrazena nejtěžšími tresty, ježto ani knihy nepokřtěných, ani ty, o nichž mluví kánon 1399, ani knihy, na něž si papež stěžuje v alokucích nebo které odsuzuje hromadně, ani většina knih zanesených do speciálního Indexu, ani knihy zapovězené biskupy nebo fádovými generály nespádají pod kánon 2318. Přesto může každý církevní představený, jenž má podle kánonu 1395 právo knihy zakazovati, připojiti k svému zakazu i trestní sankci (kánon 2220, § 1) nebo touž sankcí zajistiti za zvláštních okolností zachování zákona obecného, (kánon 2221). Dokonce může někdy příslušný ordinář potrestati vinníka i bez předchozí pohrůžky, jestliže bylo dáno pohoršení nebo jeví-li se z jiné příčiny přestupek obzvláště těžkým. (Kánon 2222, § 1).

Appr. Pragae, die 8. II. 1947. N. 1754. — Matice Cyrilometodějská v Olomouci.
Tisk Snaha, Hranice.